

KOLETU HISPAANIA HAIGUS: gripp tappis 1918. aastal kümneid miljoneid inimesi

TÕNIS ERILAIID
tonis.erilaid@ohtuleht.ee

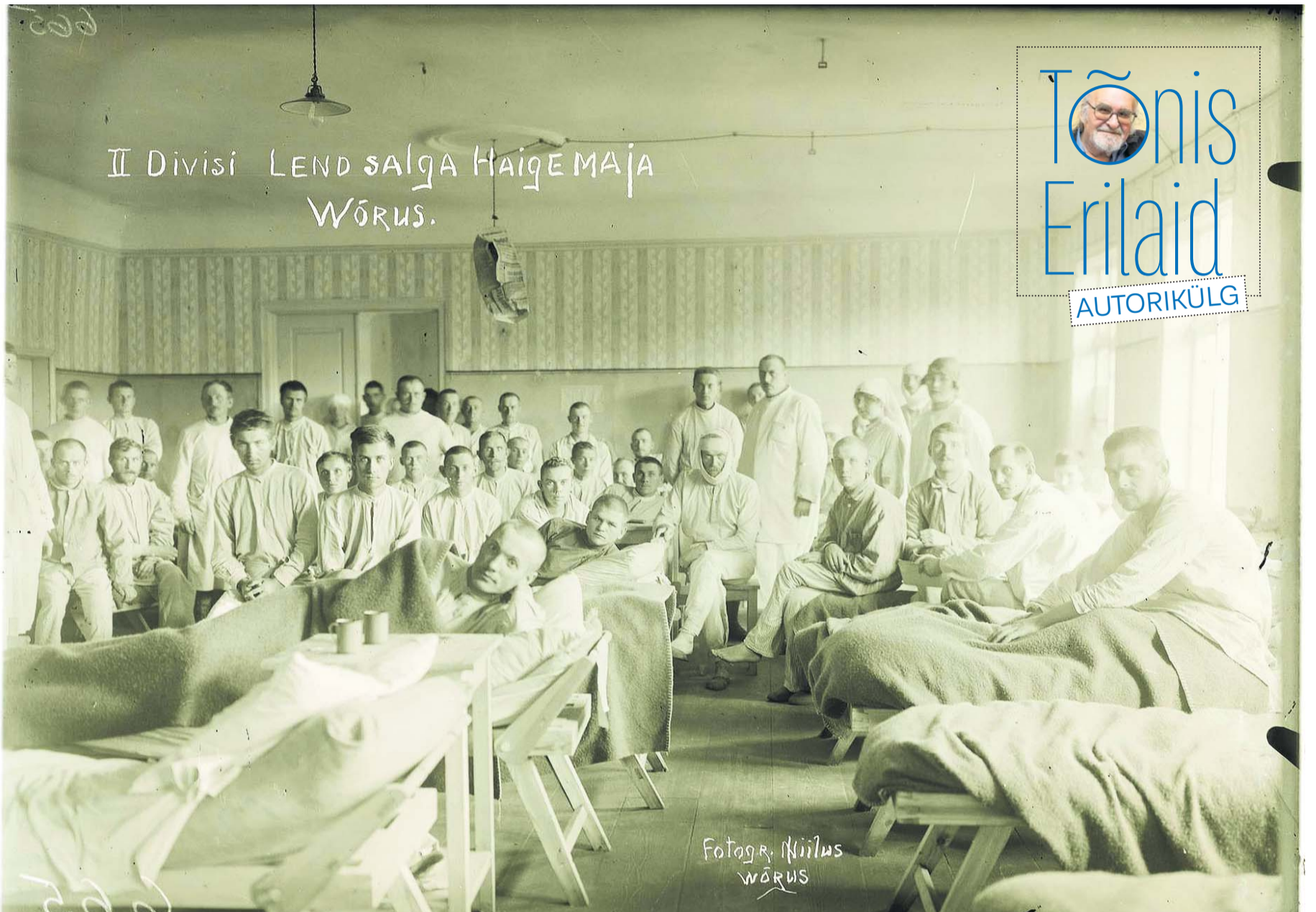
Kulus vaid 18 kuud ja 1918. aastal oli kogu maailmas gripilained surnud 50 või isegi 100 miljonit inimest. Ohvreid oli rohkem, kui I maailmasõjas hukkunud sõdureid. Eesti ei jäänud tõvest puutumata. Päevaleht kirjutab novembris: „Tänavu suvel juunikuul tõid ajalehed Hispaaniast teateid, et seal miksikusugune taud kiiresti laiali lagunevat. Ka meie Eestisse jõudis see üsna pea. Haigeksjäämist tuli palju ette, tervete perekondade kaupa.“ Hoiatati: suudlus on praegusajal patt.

Esiti ei olnud meil Hispaania uueks haiguseks ristitud tõi kugi hull. Ilmselt okupatsiooniaja algupoolel Saksa sõdurite poolt siia maale toodud gripp, toonase nimega influentsa, paistis juba augustis vaibuvat. Postimees kirjutab septembris minevikuliselt, et Tartus on õige rohkesti haigeksjäämist ette tulnud, kuid lohutab kohe, et Põhjamaades, näiteks Norra- ja Taanimaal on esinenud veel ainult üksikuid juhte. „Harilikult kestab haigus kolm-neli päeva, võib aga mõnel juhutamisel ka 10–14 päeva kesta,“ märgib ajaleht oma rahulikutoonilises kirjutises.

Kui Hispaania haigus suvel tuli, langes see aega, mil Saksa okupatsioonivõimud olid ajalehed hoopis kinni pannud või koguni keelasid haigusest kirjutamise ning erilist paanikat ei olnud tõepoolest.

„Imelikul viisil puhkes haigus oktoobri algul uuesti öitsele. Ja seda igal pool ühel ajal, nii meil kui väljamaal. Sel korral raskemal kujul. Oma kõrgemasse tipule jõudis ta oktoobri lõpul, novembri algul. Siis ei leidunud Tallinnas peaaegu ühtegi maja, kus mõni pereliige seda haigust poleks põdenud, tihtilugu aga terve maja rahvas tõbine, üks ühes teine teises nurgas. Tihti pidi võõras inimene või mõni sugulane haigetele appi tulema... Haigus hakkab harilikult äkitselt. Inimene tunneb ületõulist rõõmumust, raskust ja jõuetust. Tundub valu liikmetes, seljas ja jalus. Mõnel valutab isäranis pea. Palavik tõuseb päev päeval kõrgemale. Söögiisu kaob,“ kirjeldab Päevaleht ja tuletab veel kümme aastat hiljemgi meelde: „Haigus on kergesti külgehakkav. Kui inimesi lähestikkudega koos, siis on sellest külgehakkamisest küllalt. Inimene võib haigestuda korduvalt. Eestis oli see taud kõige kurjem okupatsiooni ajal. Siis surid Tallinnas ka mitmed seltskonnainimesed grippi. Ka maal tuli haigust suurel määral nähtavale.“

Sügis oli külm ja vihmane. Lääne-Nigula kihelkonnas Linnamäe Orul kirjutas Enn Allpere oma päevikus: „Külade viisi olid terved perekonnad kõrge palavikuga haigevoosis, nii et taludes loomadki pidid nälga ja janu kannatama, sest polnud kedagi, kes neid oleks toitnud. Surmajuhumeid oli massiliselt ja matmisega raskusi, sest polnud

Külgehakkavaid haigusi põdejad palatis. Halastajaõe paremal käel seisab lentsalga nooremart Martin Villberg, tema kõrval velsker Herbert Normann.

neid, kes oleks haudu kaevanud või matusetalitust pidanud...“

Raskelt pödes sel ajal grippi ka näiteks tulevane Eesti suursaadik Leedus ja Soomes ning pagulasena läinud sajandi 60. aastatel eksiilvalitsuse peaminister olnud Aleksander Warma.

Surm tuli 11 päevaga: vanurid terved

Hiljem on arvatud, et haigestumisest surmani kulus 11

päeva. Põhjuseks polnud enamasti mitte gripp ise, vaid tekkinud kopsupõletik. Eestis räägiti, et pole küla, kust iga päev ei viidaks kedagi hauda. Mõnikord on surnud terve pere korraga. Vanadest kirikuraamatutest on näha, et näiteks 10. novembril 1918 oli Lääne-Nigula kirikuõpetajal kümme matust – seitse surnut oli viinud manalateele gripp.

Mis oli haruldane: surid peamiselt paremas elujõus keskea-

lised inimesed. Lapsed ja vanurid jäid peaaegu kõik terveks. Ajalehed hoiatasid, et suudlus on praegusajal patt. Juulis märgiti: „Haiguse sünnitajad ainult haige nina ja suu ila kaudu edasi antakse, mis taskurätiku, käte ja söögiriistade külge jääb või köhimise ja aevastamise läbi õhku heidetakse. Kui haigus juba käes, siis on kõige soovitam, et mõneks päevaks voodi jäädaks.“

Gripp levis ka Vabadussõja rinnetel

Sügisel ägedalt tulnud tõi hakkas siiski vaibuma, kuid jätkas oma laastamist Vabadussõja rinnetel. Jaanuar ja veebruar 1919 olid külmad ja ainuüksi soomusrongide diviisis viis sel ajal grippi hauda umbes 40 sõdurit, kirjutab Päevaleht diviisi haigemaja registriraamatust leitud andmeist.

„Otse hirmuga panid kaaslased tähele iga haiget, kes kõrge-ma palavikuga haigemaja satsus, sest teisel päeval olid juba teravad nähtused kopsus ja kolmandamal või neljandamal päeval päästis surm haige tema valudest. Kogu haiguse kestvuse ajal ulatus palavik mõnikord kuni 41,5 kraadini. Muidugi peab ka arvesse võtma sõjameeste närvivõime vapustavat olukorda, mis haiguse iseloomule kaasa aitas,“ räägib ajaleht. Haigustesse suri 1388 sõdurit. Enamiku neist viis hauda gripp.

Viie aasta pärast uuesti

Haiguspuhang kordus Eestis viie aasta pärast. 26. jaanuaril 1922 kirjutab Tallinna Teataja: „Viimasel ajal on influentsa haigus niivõrd laiali lagunenud, et mõned ametiasutused enam korralikult töötada ei saa: suur osa ametnikust on haiged. Nagu kuuleme, olla ka mujal linnades samasugune seisukord. Pärnust teatakse, et sealse rentei (riigikassa osakond) ametnikud peaaegu kõik haigeks on jäänud. Kuna aasta algul renteides isäära-

nis palju tähtajalist tööd on, siis kavatsus Tallinnast mõnda ametnikku ajutiselt Pärnu renteisse saata, kes seal rutulisemaid töid korraldaks. Influentsa haigus on ka Harjumaal enamasti igas perekonnas liikumas. Mõnel pool on perekonna liikmed kõik korraga haiged. Koolides puuduvad pooled lapsed.“

Veebruaris lisatakse: „Estoonia näiteseltskonnas põevad praegu üle kümnekonna liikme raskemal või kergemal kujul influentsatõbe. Ühele draamatrupi tähtsaimale jõule on arst kõnelenemise esialgu üheks nädalaks ära keelanud. Parukategija ja näitleja (Voldemar) Karro, kes haigest peast Diakonissi haigemajasse paigutati, hakkas seal nõdrameele tundemärke ilmutama, mispärast ta Seevaldi haigemajasse üleviidi. Mitmed näitlejad käivad proovidel ja etendustel kaunis kõrge palavikuga, et aga teatri tegevus seisma ei jääks.“

Paljudes ametiasutustes pandi haiguse leviku peatamiseks üles sildid: „Palutakse mitte kätt anda!“

Gripiga hakkas Eestis kaasa käima unehaigus. Postimees teatab 14. jaanuaril 1921: „Kuuldavasti on Tallinnas seni tundmata uus haigus n.n. „unehaigus“ liikumas.“ Kaja täpsustab: „See haigus tuli nähtavale selle järele, kui raskelaadiline influentsa, nimetatud ka Hispaania haiguseks ja grippiks Euroopas võõrsil on käinud. Arvatakse, et unehaigus Hispaania tõve järelduks.“

UNEHAIGUS: tüdruk magas kolm kuud!

„Pärnumaalt, Polli lähedusest toimetati Tartu haiglasse ravimisele 18aastane Armilde, kes kannatab meil harukordse unehaiguse all. 1938. aastal magas tüdruk kolm kuud järjest, nüüd jäi ta magama just leeri õnnistamisepäeva eelõhtul ning magab juba teist nädalat,“ kirjutab Rahvaleht 22. juulil 1939.

Maatüdruk olevat olnud 1938. aasta algul igati normaalne ja terve, kuid hakkas siis jääma vaiksemaks ja kannatas alatise une all.

„Märtsikuu algul jäi ta magama ja omaste pingutustele vaatamata ei suudetud teda äratada: tüdruk magas ööd ja päevad. Kuna võis karta, et ta magades sureb nälga, siis hakati teda toitma magamise ajal. Näis nagu muutuks siis erksamaks. Kohale kutsutud arstidki ei osanud midagi teha, tüdrukut vaadati kui imet,“ kirjeldab Rahvaleht. Tartu haiglas püüdsid arstid siiski selgitada haruldase haiguse algpõhjust ja iseloomu.

„Katsetati ravimitega ja saavutati häid tagajärgi.

Läinud sajandi 30. aastatel tehtud fotol ei ole Eestis unehaigust põdenud tüdruk.

Kolmekuise uinaku järele hakkas magaja erksamaks muutuma ja juba juuni keskpaiku oli ta niipalju paranenud, et saadeti haiglast välja. Ärkamise ja kosumise järele oli tüdruk jälle täiesti terve ja normaalne. Ta asus elama vanematekoju abistades neid töö juures,“ teatab Rahvaleht.

„Aga järgmisel päeval pidi tüdruk minema kirikusse õnnistamislitlusele, kuid teda ei suudetud äratada. Kui tüdruku uni kestis juuba üle nädala, siis otsustati ta viia uuesti Tartu haiglasse. Ravikulud lubati võtta omavalitsuse kanda. Seekordne unehaigus erines eelmisest. Tüdruk oli erksam ja näis mõistvat, mis temale räägiti. Kui kodus tehti ettevalmistusi magaja viimiseks Tartu, siis räägiti sellest ka magajale. Tüdruk näis kõike mõistvat, tegi hiigelpingutusi rääkimiseks ja suutis lõpuks kogeleda: „Ärge viige, jätke koju!““

Ta viidi siiski haiglasse. Paraku ei täheldatud seal paranemist.